

A MISKOLCI AVAS–DÉLI RÓMAI ÉS GÖRÖG KATOLIKUS TEMPLOM ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Vámosi Katalin*

*Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: A rendszerváltást követő években, 1990-től az ország számos településén egyre több templom építése kezdődött el, hiszen az elmúlt negyven év szocialista időszaka nem kedvezett a templomépítésnek. Miskolcon 1992-ben épült fel az Avas-déli katolikus templom, amelynek építéstörténetét, illetve építészeti és művészettörténeti jelentőségét szándékoztam tanulmányomban bemutatni és összefoglalni.

Kulcsszavak: görög katolikus, római katolikus, egyházi épületegyüttes, ikon, szárnyas oltár

ELŐZMÉNYEK

Miskolcon, az Avason — a hetvenes-nyolcvanas években rohamos gyorsasággal épülő negyvenezres új városrészben — már 1974-ben, a tervezési folyamat során templom építésére alkalmas területet jelöltek ki, majd a kivitelezéskor beépítetlenül hagytak a lakótelep közepén. Dr. Velkey László gyermekorvos professzor, a városrész országgyűlési képviselőjeként, Miskolc város tanácsülésén 1986-ban fölvetette a templomépítés gondolatát, amelyet a következő évben már a Városi Tanács is támogatott (VELKEY 2004, 65). Az eredeti elgondolás alapján egy ökumenikus templom létrehozása volt a cél, a római és görög katolikus, református és evangélikus egyházak közreműködésével. A négy felekezet képviselői — dr. Seregély István, a római katolikus egyház részéről, dr. Keresztes Szilárd, a görög katolikus, dr. Kürti László, a református és Sárkány Tibor, az evangélikus egyházaktól — jegyzőkönyvben rögzítették

szándékaikat és feladataikat 1988. május 23-án a miskolci Mindszenti plébánián.

Szeptember 23-án a református gyülekezet visszalépett eredeti elhatározásától, majd az evangélikusok anyagi fedezet hiánya és más jellegű feladatok következtében mondtak le az építkezésről, így a két katolikus egyház: a római és görög maradt meg építettként. Miskolc Város Tanácsa által ingyen rendelkezésükre bocsátott háromhektáros területe¹ (JUHÁSZ 1994a, 4) elfogadva, az egyházak építészeti tervpályázatot írtak ki Miskolc Városszépítő Egyesület, a Magyar Építőművészek Észak-Magyarországi csoportja és a Városi Tanács közreműködésével (KELEMEN 1991, 6). A pályázati kiírás a teljes egyházi épületegyüttes konstrukcióját kívánta meg a tervezőktől. Nevezetesen közös használatra alkalmas, ugyanakkor leválasztható ökumenikus templomteret kórossal, valamint külön bejárattal ellátott két kápolnát, hozzájuk

¹ A város másfél millió forinttal is támogatta az építkezést.

csatlakozó sekrestyével, hittantermek kialakítását, valamint mindkét, a templomtól elkülönülő plébániaépületben irodák és lakáslehetőség létesítését. Csatlakozott még az együtteshez egy katolikus bencés gimnázium és kollégium alapítására irányuló terv, melyekre vonatkozó beépítési elgondolások feltüntetését is megkívták. A következő építészeket kérték fel a tervek elkészítésére: Dézsi János, Dósa Károly, Fekete Miklós Árpád, Ferencz István, Máté János, Golda János–Thoma Ágnes, Horváth István, Horváth Zoltán, Krisztik Pál, Németh Ferenc, Puskás Péter, Rudolf Mihály, Taba Benő, Török Ferenc és Viszlai József. A díjazásra kerülő tervpályázatok benyújtási határidejét 1989. május 29-re írták ki (KELEMEN 1991, 6).

Dr. Seregély István egri érsek látta el a bíráló bizottság elnöki posztját a két társelnökkel, dr. Kovács Lászlóval, a Városi Tanács elnökével és dr. Velkey László országgyűlési képviselővel. Szakértőként működött közre Kelemen István városi és Oszlányi Miklós megyei főépítész, Bodonyi Csaba Ybl-díjas építész, Farkasdy Zoltán Ybl-díjas építészegyetemi tanár, Komlói Imre megyei egyházügyi titkár, Edőcs József városi főmérnök és Simon Gábor főmérnök. Az elbírálás során többféle szempont érvényesült, többek között szerepelt a funkcionális, az egyházi követelményeknek, a terepadottságoknak megfelelő kiképzés, a gazdaságos megvalósítás, az építésztechnológiai, épületszerkezeti megoldások szem előtt tartása, valamint a városképi illeszkedés, a természettel való összhang megteremtése.

A beérkező tizenegy pályamű közül a nyolcadik sorszámú kapta az első helyezést (KELEMEN 1991, 7–8). Tervezői Ferencz István építész és munkatársai Bán Ferenc és Balázs Tibor építészek voltak. A rangsorolás során, a nyolcadik számú tervezési munka értékeként emelték ki, a hagyományos szerkezetek gazdaságos megépítését, a terepadottságok figyelembe vételét, a telepítés ötletességét,

a nagyvonalú építészeti megoldást, a plébániák önálló, elkülönülő működését szolgáló funkcionális elrendezést, a gimnáziumépítés lehetőségét biztosító tervalakítást (1. kép). A negyedik számú pályamű — tervezői Fekete Miklós Árpád, Kiss Lajosné, Kozma Éva és Danyi Éva —, a bizottság bírálata szerint a második helyre került és ezt követte a harmadik helyen Horváth István és H. Boros Mária által készített hatos sorszámú munka (2. és 4. kép).

A Kós-házban rendezett nyilvános bemutatkozó keretében a közönség által legtöbb szavazatot kapott, egyébként negyedik helyezett tervpályázati munka a kilencedik sorszámú volt: centrális elrendezésű templomtérhez kétoldalt csatlakozó parókia épületekkel kialakítva Dézsi János és Puskás Péter tervezésében (3. kép).²

A pályázati eredményhirdetésekor már módosított elképzeléssel jelentkezett a bencés rend, amely szerint kollégium helyett rendházat kívántak felépíteni. Ferencz István beépítési vázlatában az új igényeket számításba vette, viszont a talajmechanikai szakvélemény kedvezőtlen talajfelépítés miatt alkalmatlannak találta a területet beépítés céljára. Végül az adott területen maradva, azon belül kerestek megfelelő helyet, amelyet 1989. november 16-án véglegesítettek.³ A választás az avasi lakótelep második és harmadik építési üteme közötti térségre esett, az avas-déli városközponttól északra, a Klapka György út és

² A díjazásra nem került pályamunkák további sorrendje: 3. számú pályamű. Tervezői: Horváth F. Zoltán, Szőke László, Szobonya Józsefné, Lohrmann Mária; 7. számú pályamű. Tervező: Taba Benő; 10. számú pályamű. Tervező: Viszlai József; 1. számú pályamű. Tervezői: Dósa Károly, Nagy József András; 2. számú pályamű. Tervezői: Németh Ferenc, Varga Béla; 5. számú pályamű. Tervezői: Golda János, Thoma Ágnes; 11. számú pályamű. Tervezői: Horváth M. Zoltán, Cselovszky Zoltán.

³ A Miskolc Avas-városközpont templom és parókiák Építészeti engedélyezési tervéhez. Készítette: Ferencz István Miskolc 1989. december.

Mednyánszky út, illetve a Fényi Gyula tér által körbe zárt fennsíkszerű részre, melyet nyugatról az egyetem felé lankás lejtő határol. Erre a természeti adottságra hagyatkozva tervezte meg a Kossuth-díjas építész, Ferencz István az épületegyüttest, oly módon, hogy a keleti négysávos forgalmi úttal párhuzamosan erőd jellegű, egyenes beépítést alkalmazott az egyes épülettömböket áthidalásokkal összekapcsolva, lezárva így a lakótelep felé az egyházi együttest, amelyet a nyugati oldalon a dombra haránt beépítésű épületekkel zárt egységgé alakított. Ugyanakkor a nyugati részen, a templom előtt, az épületek ölelésében kis teret alakított ki, ahonnan lenyűgöző panoráma nyílik a tapolcai völgy felé (TAKÁCS 2002, 34).

A TEMPLOM ÉPÍTÉSTÖRTÉNETE

Az egyházi együttes első épülete a templom⁴ volt. Alapkövetésére 1990. június 2-án került sor, amelyet dr. Seregély István egri érsek és dr. Keresztes Szilárd hajdúdorogi püspök áldott meg (SZIGETI 1990, 4; VELKEY 2004, 65). Titulusként az Ige temploma elnevezést kapta. Dr. Kada Lajos pápai nuncius, az egri érsekkel és a hajdúdorogi püspökkel együtt szentelte fel 1992. szeptember 27-én.

Mindkét egyház vezetője jelentős anyagi támogatást nyújtott a templom felépüléséhez. Ezenkívül hazai és külföldi hívek, városi cégek, a Városi Tanács, a Mindszenti plébánia, a torontói és montreáli magyar egyházközségek, a Müncheni Érsekség, a Máltai Szeretetszolgálat, és az Európai segélyszervezet támogatta az építkezést (P. CSÓKAY 2004, 70; VELKEY 2004, 66). A közös használatban lévő templom 4/5 részben római, 1/5 részben görög katolikus egyházi tulajdonában van, míg a kápolnák, sekrestyék, plébániák a felekezetek saját ingatlanjai (GRUNDA 2004, 71).

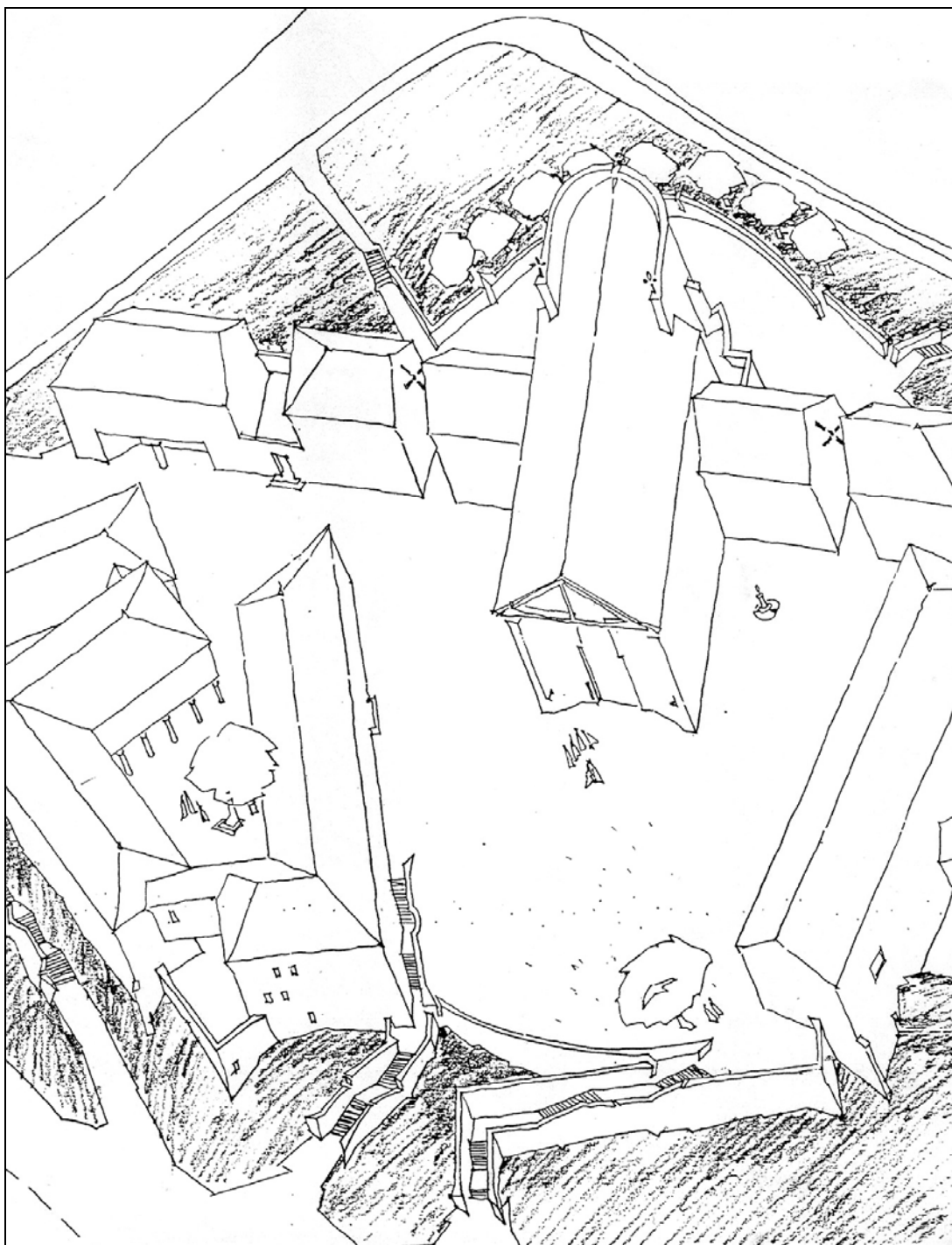
⁴ A templom nettó alapterülete 869,4 m², kétszáz ülő- és ötven állóhellyel rendelkezik. Avás-Dél Városközpont templom és parókiák engedélyezési terve. Tervező építész: Ferencz István.

A templom magasságánál fogva és a kápolnához, parókiákhoz viszonyított szimmetrikus, központi elhelyezése folytán kiemelt szerepet tölt be. Robosztus, erődszerű, zárt tömege és kapcsolódó egységei révén uralja, és erőteljesen meghatározza helyét a teljes épületegyüttesen belül. Campanile-re emlékeztető különálló harangtoronyába⁵ (MÁNDY 2004, 64) egy-egy harang került, a nagyobb Szent Ferencről kapta nevét, a kisebb Szent Erzsébetről (DOBROSSY 1995, 260).⁶ Külső homlokzatának vakolatlan, vörhenyes árnyalatú téglafelületei harmonikusan illeszkednek a tetőszerkezeti födémet burkoló hódfarkú cserép vörös színéhez. A keleti külső homlokzat attika alatti konzoljára került az a barokk Mária szobor, amelyet dr. Seregély István egri érsek 1991-ben ajándékozott az egyházközségnek. A templomhajóhoz csatlakozó kápolnák együttese hozza létre a kereszthajót, amelyet a kapcsolódó plébániák épületei tovább nyújtanak északi és déli irányba.

A latin kereszt alaprajzú csarnoktemplom félköríves, keletelt szentélyzáródású, kubusaival románkori plébániatemplomra emlékeztet. Síkfödémrel záródó osztatlan egyhajós templomterét záradék nélküli diadalíve sem osztja meg, nem választja el az apszistól. Előre gyártott vasbeton elemekből összeállított kazettás mennyezete acélgerendákon fekszik, így a mennyezet elemelkedik a falperemtől a csatlakozásoknál fogva, lebegő

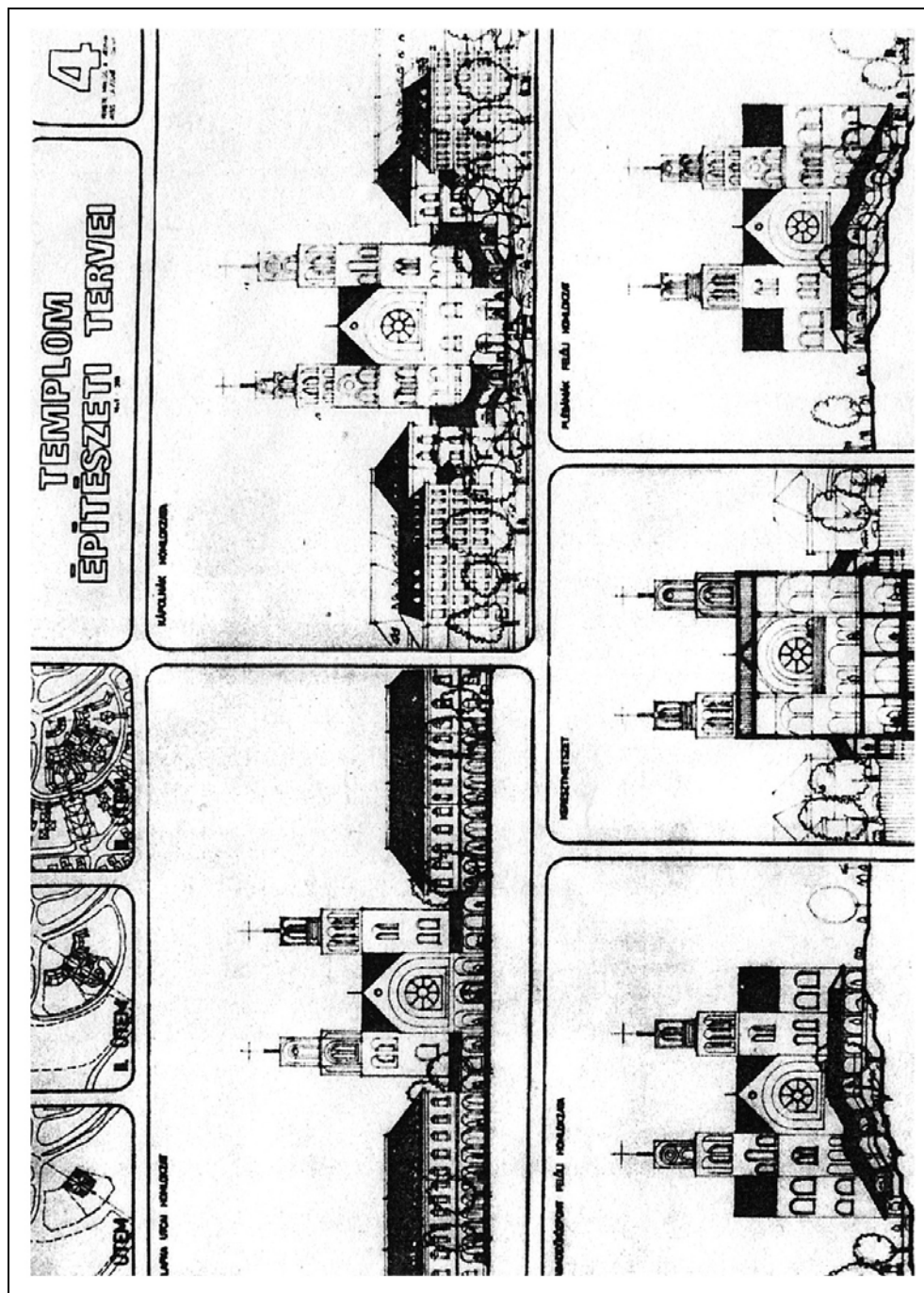
⁵ 1994-ben készült el a templomtorony, és felszentelése is ekkor történt.

⁶ A Szent Ferenc harang 420 kg. Felirata az egyik oldalon: „Isten dicsőségére öntette a Hudy-család. Legyen mindig békesség! Öntötte Gombos Lajos harangöntő, 1992. évben.” A Szent Ferenc relief alatt: „Énekeljétek az Úrnak, áldjátok a nevét napról-napra, hirdessétek üdvösségét! Hirdessétek dicsőségét a nemzetek között, csodatetteit minden nép előtt” szöveg olvasható. A Szent Erzsébet harang 243 kg. Felirata: „Dicsérjétek az urat zengő érc szavával.” Istennek legyen hála, Halleluja. A Hudy-család. Öntötte Gombos Lajos harangöntő, 1992. évben.” A harangok Gombos Lajos órbottyáni műhelyében készültek, és 1994. október első vasárnapján szentelték fel őket.

1. kép. A miskolci Avas-déli egyházi épületkomplexum axonometrikus rajzának részlete 1989-ből. Tervezők: Ferencz István, Bán Ferenc és Balázs Tibor építészek.

Fig. 1. Fragment of the axonometric drawing of the ecclesiastical building, Avas-Dél (South Avas), Miskolc, 1989. Designers: István Ferencz, Ferenc Bán and Tibor Balázs architects.

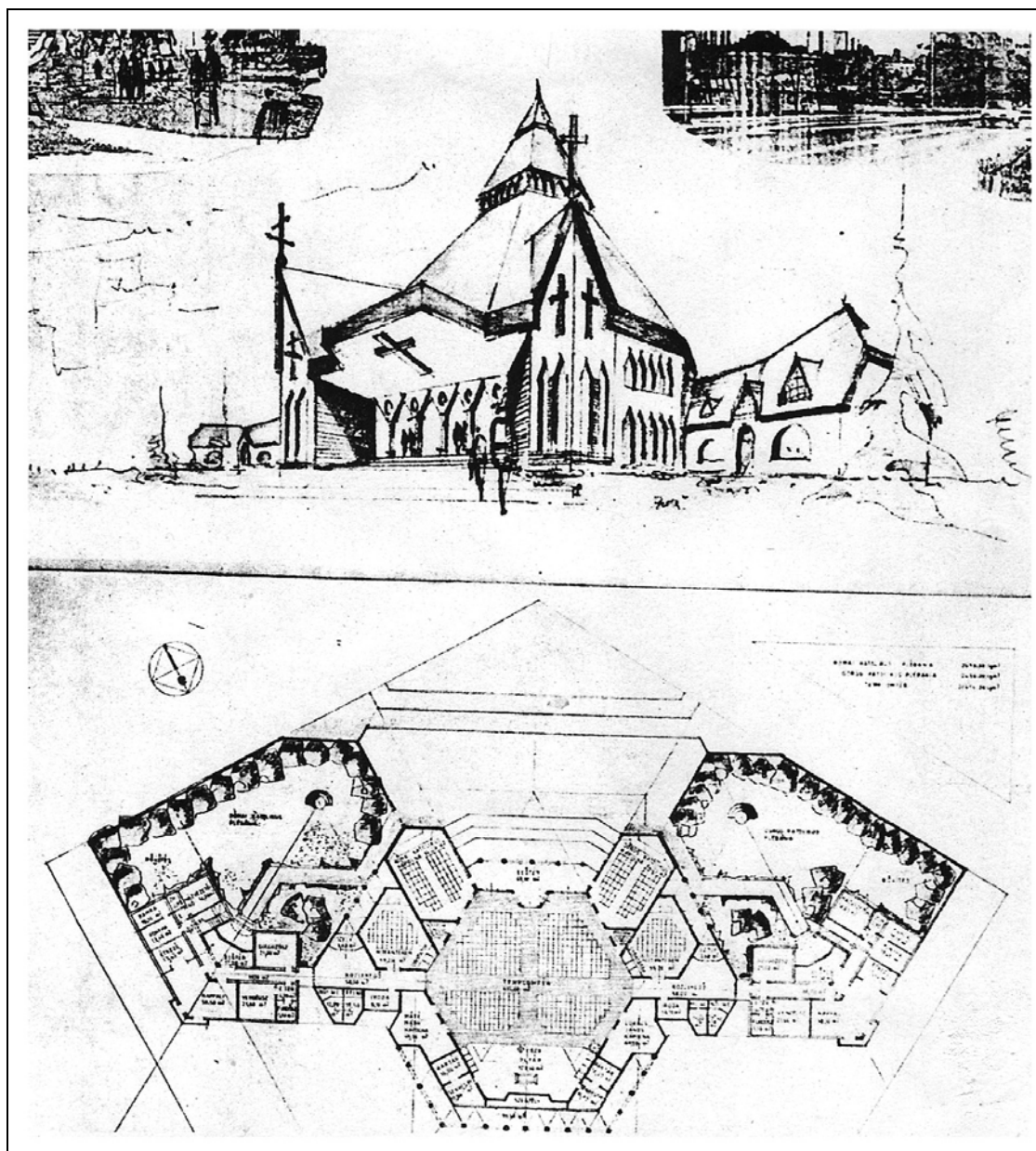

2. kép. Az Avas-déli templom tervpályázati kiírására beadott 4. sorszámú pályamű.

Tervezők: Fekete Miklós Árpád, Kiss Lajosné, Kozma Éva és Danyi Éva építészek.

Fig. 2. The given competitive design No.4 for the plan competition of Avas-Dél church.

Designers: Árpád Miklós Fekete, Lajosné Kiss, Éva Kozma and Éva Danyi architects.

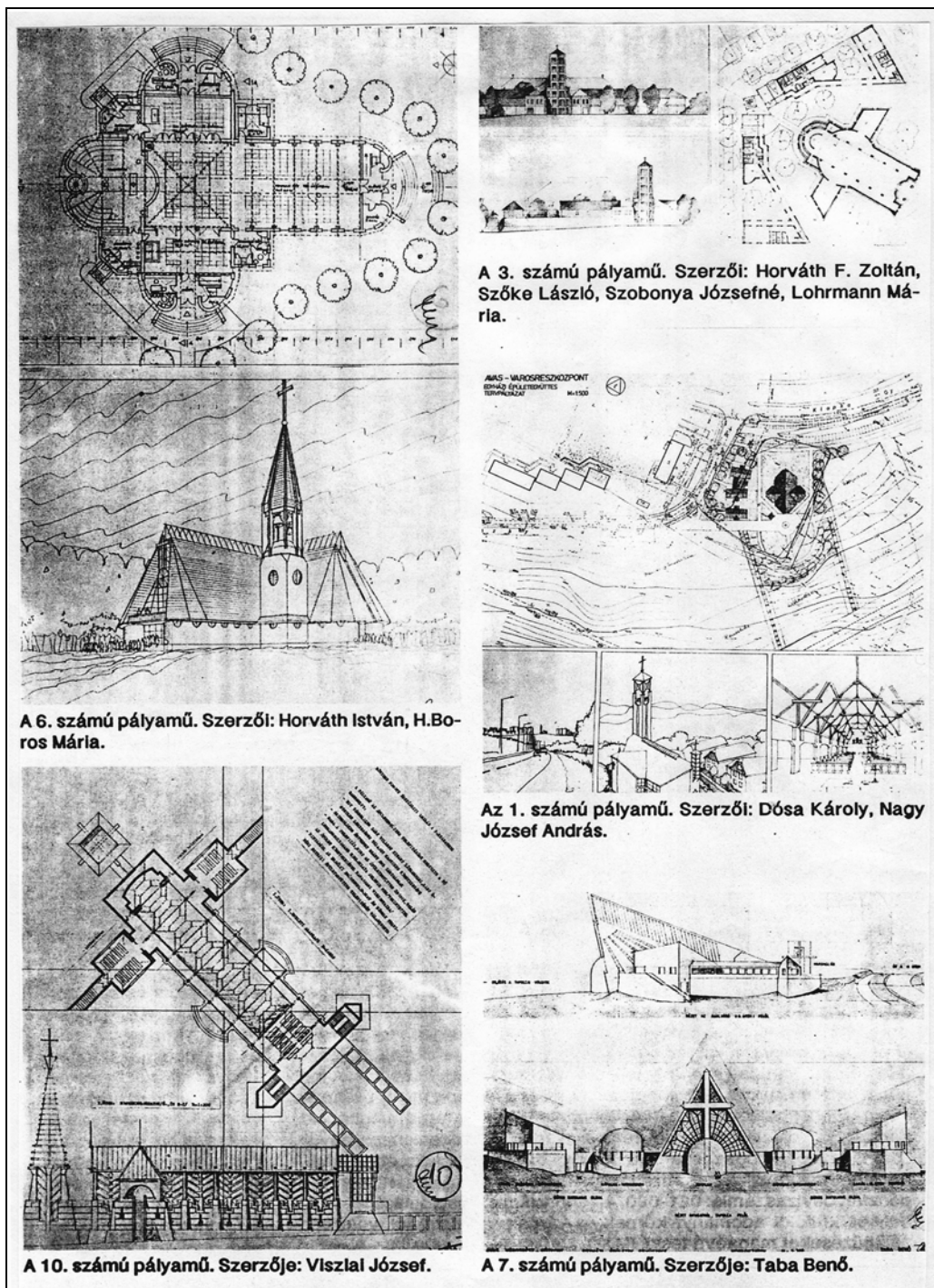
3. kép. Az avas-déli templom tervpályázati kiírására beadott 9. sorszámú pályamű.

Tervezők: Dézsi János és Puskás Péter építészek.

Fig. 3. The given competitive design No. 9 for the plan competition of Avas-Dél church.

Designers: János Dézsi and Péter Puskás architects.

4. kép. Az Avas-déli templom tervpályázati kiírására beadott 6., 10., 3., 1., 7. számú pályaművek. A tervező építészek: (6. sz.) Horváth István, H. Boros Mária; (10. sz.) Tervező: József Viszlai; (3. sz.) Horváth F. Zoltán, Szőke László, Szobonya Józsefné, Lohrmann Mária; (1. sz.) Dósa Károly, Nagy József András; (7. sz.) Taba Benő.

Fig. 4. The given competitive designs No. 6, 10, 3, 1, and 7 for the plan competition of Avas-Dél church. The architects: (No. 6) István Horváth, Mária H. Boros; (No. 10) Designer: József Viszlai; (No. 3) Zoltán Horváth F., László Szőke, Józsefné Szobonya, Mária Lohrmann; (No. 1) Károly Dósa, András József Nagy; (No. 7) Benő Taba

hatást kiváltva ezzel. A templom természetes fénye a nyugati deszkaburkolatú főbejárat homlokzat felső traktusán, valamint az oldal-falak nagy, töredékes körablakain⁷ keresztül érkezik a térbe, amely világos, tágas templomhajót eredményez, ellentétben a keletelt szentély csekély megvilágításával, ami a keresztet formázó „ablakocskákon” szűrődik be a délelőtti órákban. Az apszis fehér színű falazatát díszítő kis méretű ablakokból formált kereszt alsó szárai mellett, a mennyebe vezető lépcsők előtt a négy evangélista — bal oldalon Máté és Márk, jobbra Lukács és János — alakja követi egymást, amelyeket Xantus Géza csíkszeredai festőművész festett 1996-ban (VELKEY 2004, 66).⁸ Szintén a szentélyhez tartozik a nagy kereszt és az ikonosztáz négy mobil alapikonja — balról jobbra Myrai Szent Miklós, az Istenanya, a Megváltó Krisztus és Szent János evangélista⁹ — amelyeket a görög katolikus szertartások alkalmával a diadalív vonalába helyeznek el, kvázi a képfalat szimbolizálандó. Készítője dr. Kárpáti László grafikus-ikonfestő, miskolci művész (5. kép). A templomhajó stációképeit B. Kopp Judit szobrász faragta hársfából 1994-ben.

Vasbetonból épült a templom vízszintes teherhordó szerkezete, falazata, pedig kőből és téglából¹⁰, amelynek vastagsága a temp-

lomhajóban különböző méretű, a legvékonyabb 38 cm, a legvastagabb 116 cm.¹¹ A lineárisan váltakozó falvastagság lehetőséget teremtett üregek, falazati térbővületek és reliefszerű plasztikák kialakítására, és helyenként a téglafaragásait, visszacsiszolásait, natúr állapotát meghagyva a tervező tulajdonképpen meg is bontotta a falak egységes felületét (6. kép). A vörös téglarész meszeletlensége, a síkmennyezet acél főtartóinak takaratlansága, a szentély konzoljainak festetlensége, valamint a vasbeton kórus vakolatlan alja és a nyers vasbeton oszlopok befejezetlensége, olyan hatást vált ki, mintha már a pusztulás, kopás jelei, azaz az idő vasmarka munkálkodott volna az említett felületeken. Ferencz István tudatosan építette be koncepciójába az időt, mint formáló erőt, amely tevékeny szerepet vállal az épületek állagának módosulásában, és lenyomatai láthatóvá válnak az évek során. Építészeti tervében már a templom új épületénél modellálta, megidézte az idő múlásának következményeit. Eredeti szándéka szerint munkatársaival együtt, saját kezűleg bontották volna vissza a felhúzott falakat, amit a hatalmas méretek tettek lehetetlenné (MASZNYIK 2004, 73).

Két felekezet, a római és görög katolikus egyház használja közösen a templomot. Oldalkápolnáik¹² közvetlenül kapcsolódnak a templomhajóhoz, de önálló egységként funkcionálnak, ugyanis párnázott, zárható bejárataik révén külön használatra alkalmasak, a hozzákapcsolódó sekrestyékkel és emeleti hittantermekkel együtt.

⁷ A körablakok 2,75 m sugarúak. Műszaki leírás az Avas-dél Városközpont és parókiák építész kiviteli tervéhez. Készítette: Ferencz István építész tervező.

⁸ Jelzés jobbra lent: Xantus Géza 1996. Még ebben az évben Seregély István egrí érsek meg is áldotta szentmise keretén belül.

⁹ A négy ikon fakeretét Zombor Tibor kistokaji asztalos mester készítette 2002-ben. Az ikonok szintén 2002-ben készültek.

¹⁰ A teherhordó falak anyaga: faragott kő és téglafalazat, azaz vegyes falazat, *opus mixtum*, amit gyakran alkalmaztak a bizánci és barokk építészetben. A külső kéreg rész fagyálló téglával burkolt, helyenként monolit vasbeton erősítéssel ellátott. Az ajtók mindegyike egyedi tervezésű tölgyfából készült hasonlóan az ablakkeretekhez, utóbbiak hőszigetelt üvegezésűek. A Miskolc Avas-városközpont templom és parókiák Építészeti engedélyezési

tervéhez. Készítette: Ferencz István, Miskolc, 1989. december.

¹¹ Miskolc Avas-városközpont templom és parókiák kiviteli tervdokumentációja. Készítette: Bortnyák Imre szerk. tervező, Miskolc, 1990. április.

¹² Mindkét kápolna területe azonos méretű, nettó 152,4 m². Ötven ülő- és kb. harminc állóhely található benne. Avas-Dél Városközpont templom és parókiák engedélyezési terve. Tervező építész: Ferencz István.

A római katolikus kápolna balra nyílik a templomtérből. Négyzetű terének keletelt szentélye az oltárral, az oltárképpel és az ambóval, a sekrestye felé eső oldalon található. Az oltár famunkáit ifj. Hajdú János készítette, míg az oltárkonstrukciót maga az épület tervezője. A szárnyas oltár megfestése Máger Ágnes¹³ festőművész nevéhez kötődik, felszentelése 1994. december 24-én történt. A triptichon nyitható szárnyaink belső oldalára attribútumaikkal a négy evangélista domborműve került, mellettük közvetlenül az Ige megtestesülésének időpontját jelző esemény, az üdvtörténet szempontjából fontos Angyali üdvözlés¹⁴ (LOSONCZI 1994, 4) jelenete látható a középső festett táblaképen (7. kép).

Az oldalszárnyak külső oldalán a Golgota fájdalommal teli, drámai hangvétellű jelenete elevenedik meg a sötét égbolt alatt. A bal táblaképen az ájult Szűz Mária és az őt támogató asszony alakja ábrázolódik, lineárisan folytatódva a jobb oldali szárnyon Mária Magdolna, János és a megfeszített Jézus alakjával. Krisztus meggyötört teste a keresztfán szenvedéséről tanúskodik, amit a kavargó szürkéskék-fekete felhőtömeg még inkább felerősít, tovább fokoz. A Szűzanya összerokadó alakja elementáris erejű fájdalmat tükröz, ami kitölti a bal táblaképet, és kissé eltolja a kompozíció súlypontját, magát a korpuszt jobbra. A háromszög kompozíció bal sarokpontjában a vörös köpenyt viselő asszony átöleli Máriát, jobbra a legszélsőbb alak, Jézus legkedvesebb tanítványa, Szent János apostol és evangélista szintén vörös árnyalatú ruhában, a térdre hulló, széttárt karú, színes ruházatú Mária Magdolna mögött áll. Az előtér négyalakos *repousoir*-csoportjának színvilága, a vörös-kék-sárga-vörös ritmikus váltakozása is tükrözi összetartozásukat, egységüket a

gyászbán, mindemellett az eltolt háromszög alapját is adják, és szinte keretbe foglalják a fájdalmas, sötét színben kavargó jelenetet, amelynek csúcspontjában a keresztre feszített Názáreti Jézus áll. A golgotai jelenet megfogalmazása, hasonlóan az *Annuntiatio* megfestéséhez, a keresztény ikonográfia hagyományát követi.

A *Madonna dell' umiltà* táblaképen lilommal a kezében, az éppen megérkező Gábrriel arkangyal egy domboldalon adja hírül Máriának az örömteli hírt, kecses gráciával meghajolva a Szűz előtt, kézmozdulatával üdvözölve — szinte hallhatóvá válik köszöntése: *Ave Maria, gratia plena* — aki csodálkozó, kérdő, finom kézmozdulatával beteljesíti a küldött gesztusát. Az angyal nápolyi sárga színű, lebegő ruházata, lábhelyzete, szétterülő szárnyai a földet érés pillanatát tükrözik, amelynek következtében mozgó testhelyzete némiképpen megmarad. A kontrapunkt Mária nyugalmat árasztó, kék és bíbor színű drapériákkal gazdagon övezett karakteres ülő alakja, a háttér fáival, közvetlen környezetével, a természettel. A jobb kezében tartott könyvtelkerics Izajás jövendölésére utal, amely szerint: „*Ime, a Szűz fogan, fiút szül*” (Iz 7,14). A sárga-kék, a piros-zöld komplementer színek kontrasztok erőteljes, izzó koloritot teremtenek meg a képfelületen.

A görög katolikus kápolna ikonosztáza alap képsorból áll, azaz egy képsoros, mint a görögországi görögkeleti templomok képfala. A 6–7. században nem építettek képállványt, csak a négy alapkép: Szent Miklós, az Isten-szülő, a Megváltó Krisztus és a templom védőszentjének ikonja helyettesítette a lerekesztő rácsot, amely az 5. században — az ikonosztáz tulajdonképpeni kialakulásakor — még funkcionált, ugyanis az alacsony elválasztó rács bejárat melletti oszlopain függtek a Krisztus és Mária ikonok. Ezt a formát tovább bővítve a mennyezetig építették a többszintes favázat, amelyre meghatározott szabályok szerint, rendszerint negyvennyolc szentképet

¹³ A középső táblaképen jelzés jobbra lent: „*Anno domini 1993 Máger Ágnes.*”

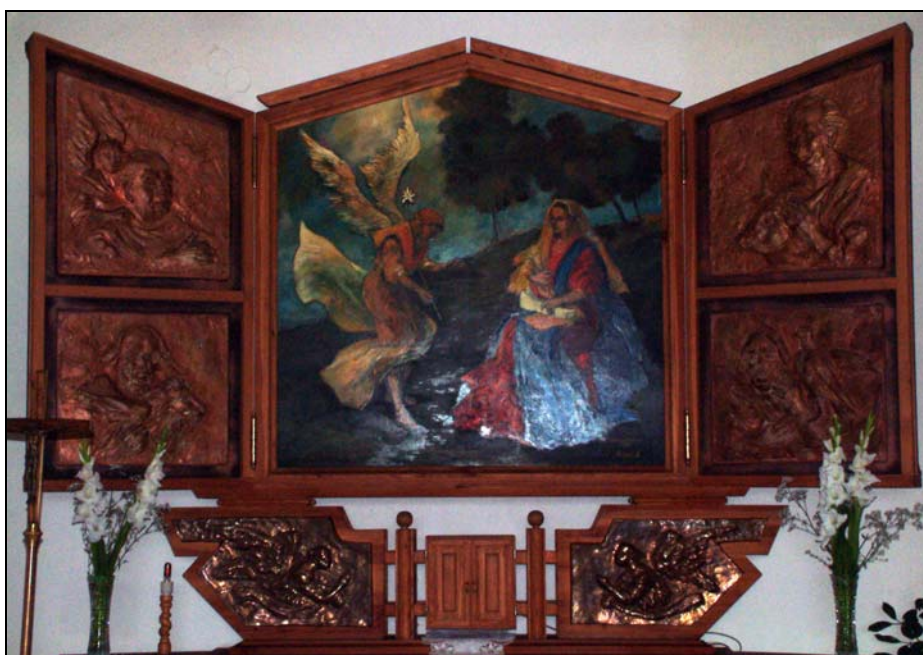
¹⁴ A középső fatábla 2 x 3,2 m nagyságú. 1993-ban készült el a teljes szárnyas oltár és következő évben szentelték föl.

5. kép. Az Avas-déli templom szentélye. Fotó: Vámosi Katalin
Fig. 5. Sanctuary of Avas-Dél (South Avas) church. Photo by Katalin Vámosi

6. kép. Az Avas-déli templomhajó déli falazata. Fotó: Vámosi Katalin
Fig. 6. South walling of the nef in the Avas-Dél (South Avas) Church. Photo by Katalin Vámosi

7. kép. A római katolikus kápolna szárnyas oltára.
Készítette: Máger Ágnes festőművész. Fotó: Vámosi Katalin
*Fig. 7. Tryptich/winged altar of the Roman Catholic chapel.
Made by the artist Ágnes Máger. Photo by Katalin Vámosi*

8. kép. A görög katolikus kápolna ikonosztázanak részlete.
Készítette dr. Kárpáti László grafikus-ikonfestő. Fotó: Szalóki Mihály
*Fig. 8. Fragment of the iconostasis of the Greek Catholic chapel.
Made by the graphic artist and icon artist László Kárpáti dr. Photo: Mihály Szalóki*

helyeztek el. Az alap képsor ikonjai alá kisebb ószövetségi tárgyú ábrázolásokat is beillesztettek. Az avasi kápolnában ezek díszítő motívumokkal helyettesítődnek. A királyi ajtó mellett a két zöld színű négyzetben, közepén a görögkeresztformák négy részre osztják a képmezőt, melyek mindegyikében dekoratív mintázatú sárga keresztformák ismétlődnek. A legszélső négyzetek díszítő elemei ettől eltérnek, ugyanis itt okkersárga alapon fehér körben egyenlő szárú kereszt rajzolódik ki a zöld háttér előtt.

A középső királyi ajtón, melyen csak felszentelt pap, püspök léphet be a szertartása alatt, liturgikus ruhába öltözve, az Angyali üdvözet jelenik meg. A bizánci típusú ábrázolásokhoz hasonlóan Máriát a kezéből kiejtett orsóval ábrázolja — az ikonok készítője dr. Kárpáti László¹⁵ grafikus és ikonfestő (BACSÓKA 1992, 5) —, amint megpillantja Gábiel arkangyalt, az Úr küldöttjének kijáró keresztes hírnöki bottal kezében. Tőle jobbra, azaz délre Krisztus ikonja, a mellette lévő diakónus ajtón, — amit a szertartásoknál segédkező világiak használhatnak — Szent István első vértanú a kezében tartott füstölővel, amely diakónus voltára utaló attribútum, a keleti egyházban használatos ábrázolási típus. Legvégül a templom védőszentje János apostol és evangélista¹⁶ következik, amint „Prohor”-nak diktál. Az egyházi előírásnak megfelelően a királyi kaputól északra, azaz balra az Istenszülő karján a gyermek Jézussal jelenik meg, a mellette lévő északi ajtón Szent Mihály arkangyal alakja magasodik, majd ezt követi a kaputól balra Szent Miklós myrai püspök egész alakos ikonja, teljes püspöki ornátusban, kezében könyvvel. Az ikonosztáz legmagasabb pontján, közepén a Golgota jelenete, azaz a keresztre feszített Jézus

azaz a keresztre feszített Jézus Krisztus, két oldalán Szűz Máriával és Szent János apostollal (8. kép).

A belső szentély freskója is a bizánci művészet értelmezése szerint ábrázolja az oltáriszentséget, amint a gyermek Jézus a diszkoszon, liturgikus tálon fekszik, körülvéve angyalokkal és prófétákkal. Két oldalán, balra és jobbra hat-hat ikon kapott helyett, amelyek a tizenkét főünnepet ábrázolják. Dr. Janka György görög katolikus parókus 2004-ben kezdeményezte az ikonsorozat elkészítését, amely a hívek adományai révén gyarapodott. A szabályok szerint az ikonosztázion alap képsora fölött, a második sorban — ahol a Nagy Deészisz is található — kapnak helyet, egymás mellett a Dodekaortion ikonjai. A miskolci kápolna nagysága, alacsony belmagasság miatt megvalósíthatatlan volt a többsoros elrendezés. Az ikonosztáz váza sem fából épült, hanem téglából, ami igazodik a templom építőanyagához. A nyugati homlokzat színes üveglakka dr. Pénzeli Péter és Monostory Viktória alkotása, 2002-ben valósult meg.

A liturgikus terek szomszédságában fokozatosan, több ütemben, 1992–2000 között épült ki Ferencz István tervei alapján a rendház és iskolakomplexum kiszolgáló egységeivel együtt, kialakítva így egy kisebb városrészt a falak védelmében. A teljes oktatási épületegyüttest 2002-ben, a 8. Nemzetközi Építészeti Kiállítás Magyar Pavilonjában, Velenében mutatta be Ferencz István a három magyar kiállító egyikeként. Az iskolaegyüttes objektumainak szint eltolásai, teraszos elrendezése követi a domboldal terep adottságát, hasonlóan a sportpályához és rendezett környékéhez.

A létesítendő katolikus gimnázium tervét először Korzenszky Richárd pannonhalmi bencés gimnáziumi igazgató vetette föl 1989-ben. Elképzelése szerint az épületegyüttes a bencés hagyományokat idéző, középkori jelleggel bíró zömök, erőteljes tömegekből alakí-

¹⁵ 1992-ben készültek el a görög katolikus kápolna ikonjai. Dr. Kárpáti László 2003-ban a szent sírrá is alakítható karácsonyi ikont készítette el.

¹⁶ Így lett a kápolna titulusa Szent János apostol és evangélista. A kápolnát 1992-ben szentelte fel Dr. Mosolygó Marcell főesperes.

tódott volna ki (JUHÁSZ 1994a, 4). Miután a bencés rend nem tudta vállalni a leendő középiskola működtetését, így az egri érsek a jezsuita rendet kérte föl az iskola és a parókia irányítására 1992-ben, amikor le is rakták és megszentelték a gimnázium alapkövét. 1994 őszén, a tanítás már három jezsuita atya jelenlétében kezdődött el, akik közül Csókay Károly szerzetes (korábban misszionárius volt Chilében, ezt követően a montreáli magyarok plébánosa) vette át a parókia vezetését az egyházközség szervezési munkáit korábban ellátó plébánostól, Mándy Zoltántól (JUHÁSZ 1994b, 4). A görög katolikus egyházközség parókusát, Grunda Jánost dr. Baán István váltotta. Horváth Tibor jezsuita atya, aki egykor a torontói Regis College teológiai tanszékén tanított, elindította és megszervezte a nyolcosztályos koedukált katolikus gimnáziumot igazgatóságának¹⁷ két éve alatt Szabó József szerzetessel, aki igazgatóhelyettesként és a tervezett kollégium vezetőjeként tevékenykedett (SZIKORA 1994, 9). Az 1994/95. tanév végére már elkészült a gimnázium második oktatási épülete (Szent József épület) is és még ebben az évben lerakták a Jezsuita Rendház és a Szent László Kollégium alapkövét. A következő év őszére befejeződtek a szabadtéri sportcentrum munkálatai, majd ezt követően szinte évente átadtak egy-egy épületet.

A komplexum létesítményei hagyományos építőanyagok felhasználásával valósultak meg, melyek közül leginkább a téгла tűnik ki sajátos vörhenyes színével, hiszen a homlokzati felületek túlnyomó részét ezzel burkolták, különféle sormintákat kirakva magából a téglából díszítő jelleggel, dekoratív módon. A létesítmények hangulatos, ugyanakkor ésszerű térszervezése, erőteljes tömegkiképzése,

¹⁷ 1996 őszétől helyére az angliai egyetemek egykori professzora Nemesszeghy Ervin SJ került, majd három évvel később Forrai Tamás jezsuita szerzetes vette át a gimnázium irányítását, aki a renden belül 2010-ben páter Holzinger Ferencnek adta át a stafétabotot.

ritmikája, átgondolt alaprajzi elrendezése nemcsak látványos foltja a városrésznek, hanem kikerülhetetlen, a figyelmet magával ragadó jelensége is egyben. Az egyházi együttes impozáns megjelenésével, kiterjedésével valódi kis szigetté formálódott az évek során.

IRODALOM

- Dr. BACSÓKA Pál
1992 Templomszentelés Miskolcon. *Görögkatolikus Szemle* III/11, 5.
- P. CSÓKAY Károly SJ
2004 Közösség születik. *Fényi Gyula Miskolci Jezsuita Gimnázium és Kollégium X. Jubileumi Évkönyve*. 69–70.
- DOBROSSY István
1995 Miskolci harangok. In DOBROSSY István–STEHLIK Ágnes (szerk.): *Miskolc írásban és képekben*. 2. Miskolc. 260.
- GRUNDA János
2004 Az avasi-déli görög katolikus egyházközség. *Fényi Gyula Miskolci Jezsuita Gimnázium és Kollégium X. Jubileumi Évkönyve*. 71–72.
- JUHÁSZ Ferenc
1994a Jezsuita gimnázium Miskolcon. Az építkezés még hat-nyolc évig eltart. *Új Ember* L/5, 4.
1994b Jezsuita gimnázium Miskolcon (2.). Beszélgetés P. Nemesszeghy Ervin tartományfőnökkel. *Új Ember* L/6, 4.
- KELEMEN István
1991 Az Ige temploma. Az avason épülő templom pályázata. *Egyházi Építészet* 1. évf. 1. szám, 6–9.
- LOSONCZI Miklós
1994 Avasi szárnyas oltár. *Új Ember* L/29, 4.
- MÁNDY Zoltán
2004 Az alapítás. *Fényi Gyula Miskolci Jezsuita Gimnázium és Kollégium X. Jubileumi Évkönyve*. 63–64.
- MASZNYI Csaba
2004 Ferencz István építészetéről. *Fényi Gyula Miskolci Jezsuita Gimnázium és Kollégium X. Jubileumi Évkönyve*. 73–74.
- SZIGETI László
1990 Alapkövetél az Avas-délen. *Új Ember* XLVI/24, 4.
- SZIKORA József
1994 A tudomány egyesít a hitben. Évnyitó a miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnáziumban. *Új Ember* L/37, 9.

TAKÁCS Tamás

2002 Jezsuita egyházi együttes. Miskolc, Avas lakótelep. Építész: Ferencz István. In BOJÁR Iván András (szerk.): *Téglaépítészet Magyarországon*. Budapest. 34–35.

VELKEY László

2004 Az avasi „Ige temploma” történetének meghatározó dátumai. *Fényi Gyula Miskolci Jezsuita Gimnázium és Kollégium X. Jubileumi Évkönyve*. 65–68.

BUILDING HISTORY OF THE ROMAN AND GREEK CATHOLIC CHURCH OF AVAS-DÉL (SOUTH AVAS), MISKOLC (NORTH-EAST HUNGARY)

Keywords: Greek Catholic, Roman Catholic, ecclesiastical buildings, icon, tryptich/winged altar

Avas was the new, speedy expanding quarter of Miskolc with 40000 inhabitants in the 1970s and 1980s. Here, a land for a church was indicated during the time of the planning, in 1974. When the new quarter of the town was built, this area remained empty in the middle of the housing estates. In 1986, Prof. László Velkey paediatrician and the representative of this district brought up the idea of the building church. In the following year the members of the council supported the idea. Originally the aim was to build an ecumenical church with the co-operation of the four churches (Roman Catholic, Greek Catholic, the Reformed Church, and the Lutheran), but only the two catholic churches, the Roman and the Greek undertook the building. Both leaders, Dr. István Seregély, the archbishop of Eger and Dr. Szilárd Keresztes the bishop of Hajdúdorog gave considerable financial assistance for the building of the church. Besides, native and foreign believing, firms of the town, Hungarian churches in Canada, the Munich archbishop, the Maltese Christian social work and the European relief organization also assisted the construction.

11 essays were born for the announced architectural competition and the winner was István Ferencz architect and his colleagues Ferenc Bán and Tibor Balázs.

The laying of the foundation stone was on the 2nd of June, 1990, while the consecration happened on the 27th of September, 1992. It gave the name of ‘the Church of the Word’. It is used both the Roman and Greek Catholic churches.

The ground plan of the hall church is Roman cross-shaped with a round arched choir facing east. It reminds us a parish church building in Romanesque style. The fresco of the choir depicted the four evangelists was painted by Géza Xantus, the artist of Csíkszereda in 1996. The large crucifix and the four mobile base icons of the iconostasis also belong to the choir. These prove the liturgical space during the Greek Catholic rituals. Dr. László Kárpáti graphic artist and icon painter of Miskolc made them. B. Judit Kopp sculptor carved the station pictures of the nave from linden tree in 1994. The artist, Ágnes Máger painted the winged altar of the Roman Catholic chapel in 1993. The iconostasis with one picture sequence of the Greek Catholic chapel was made by dr. László Kárpáti.

In the neighbour of the liturgical spaces the Jesuit monastery and school complex were built gradually by the plan of István Ferencz, the Kossuth prize awarded architect. For many years, this Jesuit ecclesiastical complex with its compelling appearance and extension became a real small island in the south part of Avas, Miskolc.

Vámosi Katalin